

TALABALARNI TIL O'RGANISHDA MUAMMOLI TA'LIM KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI

*Baxronova Zulfiya Ravshanovna
Buxoro davlat Pedagogika instituti tayanch doktoranti*

Annotatsiya: Muammoli ta'lim talabalarni nafaqat bilim bilan, balki bu bilimlarni real muammolarni hal qilish uchun qo'llash qobiliyati bilan tayyorlashni maqsad qilib qo'yadi, bu uni turli soha va fanlarda qimmatli pedagogik yondashuvga aylantiradi. Ushbu maqsaddan kelib chiqib, maqolada talabalarni til o'rganishda muammoli ta'lim ko'nikmalarini shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati haqida fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, muammoli ta'lim, omil, aqliy hujum, aqliy xarita, rolli o'yinlar, dizayn fikrlash muammolari, Venn diagrammasi, axloqiy dilemmalar v.h.

SOCIO-PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE OF THE FORMATION OF PROBLEM-BASED EDUCATIONAL SKILLS IN LANGUAGE LEARNING OF STUDENTS

*Bakhronova Zulfiya Ravshanovna
Basic doctoral student of Bukhara State Pedagogical Institute*

Annotation: Problem-based education aims to prepare students not only with knowledge, but also with the ability to apply this knowledge to solve real problems, making it a valuable pedagogical approach in various fields and disciplines. Based on this goal, the article focuses on the socio-pedagogical importance of shaping students' 'problematic educational skills in language learning.

Keywords: education, problem-based education, factor, mental attack, mental map, role-playing games, design thinking problems, Venn diagram, moral dilemmas and etc.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОБЛЕМНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ НАВЫКОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА СТУДЕНТАМИ

*Бахронова Зулфия Равшановна
Докторант Бухарского государственного педагогического института*

Аннотация: Проблемно-ориентированное образование направлено на подготовку студентов не только к знаниям, но и к умению применять эти знания для решения реальных задач, что делает его ценным педагогическим подходом в различных областях и дисциплинах. Исходя из этой цели, в статье акцентируется внимание на социально-педагогической важности формирования у студентов проблемных учебных навыков при изучении языка.

Ключевые слова: образование, проблемно-ориентированное обучение, фактор, ментальная атака, ментальная карта, ролевые игры, проблемы дизайн-мышления, диаграмма Венна, моральные дилеммы и т.д.

Til va uning o'zgarishi bir qancha ijtimoiy omillarga, jumladan, ijtimoiy-iqtisodiy holat, ta'lim, etnik kelib chiqishi, geografik joylashuvi va yoshiga bog'liq. Ushbu ijtimoiy omillar odamlarning tilda gaplashishini shakllantiradi va ta'sir qiladi, natijada til o'zgarishi va navlari paydo bo'ladi.

Talabalarni zamonaviy dunyoda haqiqiy muammolarni hal qilish uchun eng yaxshi malakalar bilan jihozlash uchun o'qitish usullari yillar davomida doimiy ravishda rivojlanib

bordi. Shuning uchun ham muammoli ta'lim metodi o'qitishda o'quvchilarning muammolarni hal qilishda tanqidiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarini mashq qilishlarini ta'minlash uchun keng qo'llaniladi. Muammolarga asoslangan ta'lim -bu o'qitish usuli bo'lib, unda faktlar va tushunchalarni to'g'ridan-to'g'ri taqdim etishdan farqli o'laroq, talabalarning tushunchalar va tamoyillarni o'rganishini targ'ib qilish vositasi sifatida murakkab real muammolar qo'llaniladi. Muammoni hal qilish ko'pincha «atrof-muhitni tushunish, murakkab muammolarni aniqlash, tegishli ma'lumotlarni ishlab chiqish, strategiyalarni baholash va kerakli natijani yaratish uchun yechimlarni amalga oshirish qobiliyati» deb ta'riflanadi. Ta'limda muammoli vaziyatlarning bir nechta turlari mavjud:

1. Aqliy hujum-bu g'oyalarni yaratish usuli. Yozish uchun aqliy hujum-bu individual aqliy hujumning keng tarqalgan namunasidir, uni bir kishi yolg'iz faoliyat sifatida qiladi. Aqliy hujum yozuvchilarga mavzu haqida yozishni boshlashdan oldin ko'proq g'oyalar yaratishga yordam beradi. Ular bir muammo uchun bir necha yechimlar ishlab qayerda aqliy hujum sessiyalar bilan shug'ullanish talabalarni rag'batlantirishga qaratilgan. Aqliy hujum-bu talabalar yuqori darajadagi fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradigan yoki rivojlantiradigan muammolarni hal qilish faoliyati hisoblanadi va ijodiy fikrni rag'batlantiradi. Aqliy hujum talabalarni ijodiy fikrlashga undaydi. Ushbu texnika katta yoki kichik guruhli munozara bo'lib, talabalarni ma'lum bir mavzu bo'yicha keng ko'lamli istiqbollar yoki potentsial keyingi qadamlar yoki yechimlarni yaratishga undaydi. O'qituvchi aqliy hujumni savol yoki muammo qo'yish yoki mavzuni kiritish orqali boshlashi mumkin. Aql xaritasi aqliy hujumning mukammal namunasidir va o'qituvchilar uchun foydali vositadir, chunki ular undan o'quvchilarning ma'lumot to'plash va yozish ko'nikmalarini yaxshilash uchun foydalanadilar.

2. Aql xaritasi-bu ma'lumotni ierarxiyaga vizual ravishda tartibga solish uchun ishlatiladigan, butun qismlar o'rtasidagi munosabatlarni ko'rsatadigan diagrammadir. U ko'pincha bo'sh sahifaning o'rtasiga rasm sifatida chizilgan bitta konseptsiyaga asoslanadi, unga tasvirlar, so'zlar va so'zlarning qismlari kabi g'oyalarning bog'liq tasvirlari qo'shiladi. Asosiy g'oyalar to'g'ridan-to'g'ri markaziy konseptsiya bilan bog'liq va boshqa g'oyalar ushbu asosiy g'oyalardan ajralib chiqadi. Aql xaritalarini, masalan, ma'ruza, yig'ilish yoki rejalashtirish paytida «eslatmalar» sifatida yoki ko'proq vaqt bo'lganda yuqori sifatli rasmlar sifatida qo'lda chizish mumkin. Aql xaritalari o'rgimchak diagrammasining bir turi hisoblanadi Aql xaritasi asosiy mavzuni yozishni va markazdan chiqadigan yangi va tegishli g'oyalarni o'ylashni o'z ichiga oladi. O'z so'zlaringiz bilan yozilgan asosiy g'oyalarga e'tibor qaratib, ular orasidagi aloqalarni qidirib, siz ma'lumotni yaxshiroq tushunishga va saqlashga yordam beradigan tarzda xaritalashingiz mumkin. 2005 yilda Kanningem foydalanuvchi tadqiqotini o'tkazdi, unda talabalarning 80% «mindmapping ularga fandagi tushunchalar va g'oyalarni tushunishga yordam berdi» deb o'ylardi[1;52]. Boshqa tadqiqotlar, shuningdek, aql xaritalaridan foydalanishning ba'zi subyektiv ijobiy ta'siri haqida xabar beradi. Biroq, ularning samaradorligi to'g'risida ijobiy fikrlar san'at va dizayn talabalari orasida kompyuter va axborot texnologiyalari talabalariga qaraganda ancha taniqli bo'lib, 62,5% va 34% (mos ravishda) ular tushunchalarni yaxshiroq tushunishga qodir ekanliklariga amin bo'lishdi.

Farrand, Husayn va Xenessi o'rgimchak diagrammalari (konseptsiya xaritalariga o'xshash) bakalavriat talabalarida xotirani eslashga cheklangan, ammo sezilarli ta'sir ko'rsatganligini aniqladilar (faqat 10 so'zli matn uchun asosiy ko'rsatkichga nisbatan 600% o'sish) afzal qilingan o'rganish usullariga nisbatan (asosiy ko'rsatkichga nisbatan 6% o'sish). Ushbu yaxshilanish diagramma guruhidagi kishilar uchun bir haftadan so'nggina mustahkam bo'ldi va subyektlarning eslatma olishning afzal usullari bilan solishtirganda motivatsiyada sezilarli pasayish kuzatildi. Konseptsiya xaritasi haqidagi meta-tadqiqot shuni ko'rsatdiki, konseptsiya xaritasi «matn parchalarini o'qish, ma'ruzalarda qatnashish va sinf muhokamalarida qatnashishdan» ko'ra samaraliroq. Xuddi shu tadqiqot, shuningdek, konseptsiya xaritasi

«xulosalar va konturlarni yozish kabi boshqa konstruktiv faoliyatga qaraganda»biroz samaraliroq degan xulosaga keldi. Biroq, natijalar bir-biriga zid edi, mualliflar «aksariyat pastki qismlarda muhim heterojenlik topildi». Bundan tashqari, ular past qobiliyatli talabalar yuqori qobiliyatli talabalarga qaraganda aqlni xaritalashdan ko'proq foyda olishlari mumkin degan xulosaga kelishdi.

3. Rol o'ynash va simulyatsiyalar. Rolli o'yinlar va simulyatsiyalar shakllari tajribaviy o'rganish unda o'quvchilar turli xil rollarni bajaradilar, guruh ichida xarakter, shaxsiyat yoki funksiyani qabul qiladilar va o'zaro ta'sir o'tkazadilar va turli xil va murakkab ta'lim sharoitida qatnashadilar. Ishtirokchilarga ssenariy beriladi – qiyinchilik, asosiy ma'lumotlar va muammoga qanday yondashish kerakligi haqida ba'zi ko'rsatmalar – haqiqiy holatga o'xshash, ammo mavhumlashtirilgan. Keyin har bir ishtirokchiga ma'lum bir manfaatdor tomonning roli beriladi va ushbu rollarni bajarishga yordam beradigan ko'rsatmalar beriladi. Rol o'ynashning talabalarni rag'batlantirish va jalb qilish, joriy o'qitish strategiyasini takomillashtirish, talabalarga o'rganishga yordam beradigan haqiqiy ssenariylarni taqdim etish, Haqiqiy vaziyatlarda ishlatiladigan ko'nikmalarni o'rganing (muzokaralar, munozaralar, jamoaviy ish, hamkorlik, ishontirish), tengdoshlarni tanqidiy kuzatish uchun imkoniyatlar yaratish kabi afzalliklari mavjud.

4. Dizayn fikrlash muammolari. Dizayn muammosi hal qilinishi kerak bo'lgan muammoga asoslanadi. Muammo-bu qondirilmagan ehtiyoj yoki istak, u qondirilganda foydalanuvchining maqsadini qondiradi. Foydalanuvchi tadqiqotlari ushbu chuqur maqsadlarni ochib berishga yordam beradi, natijada qondirilmagan ehtiyoj yoki ehtiyojni (muammo) aniqlashga yordam beradi. Dizayn fikrlash muammosi bayoni-bu sizning maqsadingiz va yo'nalishingizni belgilaydigan qisqa va ta'sirli jumla yoki savol hisoblanadi [4;175]. Dizayn fikrlashdan foydalanadigan mahsulot guruhlari murakkab muammolarni soddalashtirish va mahsulotingiz va foydalanuvchilaringizga kerak bo'lgan narsalar o'rtasidagi farqni aniqlash uchun muammoli bayonotlarni ishlab chiqadi. Dizayn tafakkuri-bu samarali amalga oshirish uchun katta vaqt va resurslarni talab qiladigan juda takrorlanadigan jarayon. Bu vaqt cheklovlari yoki byudjet cheklovlariga duch keladigan tashkilotlar uchun qiyin bo'lishi mumkin. Dizayn tafakkuri bu samarali amalga oshirish uchun katta vaqt va resurslarni talab qiladigan juda takrorlanadigan jarayon. Bu vaqt cheklovlari yoki byudjet cheklovlariga duch keladigan tashkilotlar uchun qiyin bo'lishi mumkin. Dizayn fikrlash usullarining eng qiyin qismlaridan biri bu prototipning ishlayotganligini tan olishdir. Sinovlar muvaffaqiyatsiz tugadi va yaxshilanishning iloji yo'q. Ammo siz ushbu prototipga shunchalik ko'p vaqt sarfladingizki, uni qo'yib yuborolmaysiz. Dizayn muammosi siz hal qilmoqchi bo'lgan muammoni ifodalaydi va juda tor yoki juda keng bo'lmagan doirani aniqlashga yordam beradi. Barcha dizayn muammolarining asosiy maqsadi o'quvchilarga muammolarni hal qiluvchi sifatida imkoniyat berish va ularning innovatsion fikrlarini shakllantirishdir. O'zingizning dizayn muammolaringizni loyihalash sizning o'quv maqsadlaringiz, sozlamalaringiz va talabalariningiz ehtiyojlariga qarab sozlash imkonini beradi. Tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini, shuningdek, jamoa ishlashi isbot uchun imkoniyat beradi noyob mashqlar. Doktor Robert tomonidan ishlab chiqilgan. Kuk, mashq ishtirokchilarni sifatni yaxshilashning beshta muammosiga ijodiy va amaliy yechimlarni ishlab chiqishga undaydi. Dizayn tafakkuri-bu chiziqli bo'lmagan, takrorlanadigan jarayon bo'lib, jamoalar foydalanuvchilarni tushunish, taxminlarga qarshi chiqish, muammolarni qayta aniqlash va prototip va sinov uchun innovatsion yechimlarni yaratish uchun foydalanadilar. Noto'g'ri yoki noma'lum muammolarni hal qilish eng foydali va besh bosqichni o'z ichiga oladi: empatiya, aniqlash, g'oya, prototip va sinov hisoblanadi.

5. Venn diagrammasi- bu 1834-yillarda jon Venn (1923-1880) tomonidan ommalashtirilgan to'plamlar orasidagi mantiqiy munosabatni ko'rsatadigan keng qo'llaniladigan diagramma uslubidir[2;32]. Diagrammalar elementar to'plamlar nazariyasini o'rgatish va ehtimollik, mantiq, statistika, tilshunoslik va kompyuter fanlarida oddiy to'plam munosabatlarini tasvirlash

uchun ishlatiladi. Venn diagrammasi to'plamlarni ifodalash uchun tekislikda chizilgan oddiy yopiq egri chiziqlardan foydalanadi. Ko'pincha, bu egri chiziqlar doiralar yoki ellipslardir. Shunga o'xshash g'oyalar Venn tomonidan ilgari taklif qilingan edi. Ushbu g'oya Venn tomonidan 1881 yilda nashr etilgan «Diagrammatik vakillik». Venn diagrammasi, shuningdek, to'plam diagrammasi yoki mantiqiy diagramma, turli xil to'plamlarning cheklangan to'plami o'rtasidagi barcha mumkin bo'lgan mantiqiy munosabatlarni ko'rsatadi. Ushbu diagrammalar elementlarni tekislikdagi nuqta sifatida tasvirlaydi va yopiq egri chiziqlar ichidagi chegaralar sifatida o'rnatiladi. Venn diagrammasi bir-birining ustiga chiqadigan bir nechta yopiq egri chiziqlardan, odatda doiralardan iborat bo'lib, ularning har biri to'plamni ifodalaydi..

6. Axloqiy Dilemmalar- Axloqiy dilemma-bu axloqiy ziddiyat, bu erda siz ikki yoki undan ortiq variantni tanlashga majbur bo'lasiz va har bir variantni tanlash va tanlamaslik uchun axloqiy sababingiz bor. Bunday vaziyatlarda qanday tanlov qilsangiz ham, siz har doim qandaydir axloqiy qadriyatni buzasiz. Axloqiy dilemma-bu ziddiyatli vaziyat bo'lib, unda tanlov ma'naviy zarar keltiradi, uni bezovta qilib bo'lmaydi. Tadqiqotchi yordamga muhtoj bo'lsa, lekin sizning yordamingizdan bosh tortsa, qanday javob berishni misol qilib oling. Axloqiy kurash axloqiy agent bo'lish shartidir, ammo axloqiy kurashning haqiqati axloqiy hayot faqat chalkashlik va umidsizlik bilan tavsiflanadi degani emas. Axloqiy kurashning ayrim turlari konstruktiv, shakllantiruvchi va samarali bo'lishi mumkin [5;98].

Shunday qilib, muammoli ta'lim-bu o'quvchilarga amaliy yoki gipotetik vaziyat kabi haqiqiy yoki real muammo taqdim etiladigan va mavzu haqidagi ma'lumotlarni va u haqida tanqidiy fikrlashni o'rganish uchun induktiv fikrlashdan foydalanadigan o'qitish usuli hisoblanadi. Ma'ruzalarni passiv tinglash yoki hatto savol-javoblar orqali o'qitishning Sokratik usuli orqali olib borish o'rniga, o'qituvchilar dars berishdan ko'ra osonlashtiradigan va boshqaradigan murakkab, ochiq muammolarni o'rganish orqali o'z-o'zini boshqarishni rag'batlantiradi. Dastlab tibbiyot talabalari uchun semestr davomidagi ishlar sifatida ishlab chiqilgan muammoli ta'lim uzoq muddatli yoki qisqa muddatli loyiha sifatida har qanday sohaga moslashtirilishi mumkin. Muammoli ta'lim -bu talabalarni chuqur fikrlashga va o'rganish uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga undaydigan faol ta'lim shakli. Talabalar duch kelishi mumkin bo'lgan haqiqiy ssenariylarni yaqindan aks ettirish orqali ularni jalb qilish va rag'batlantirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Cunningham, Glennis Edge (2005). Mindmapping: Its Effects on Student Achievement in High School Biology (Ph.D.). The University of Texas at Austin. CiteSeerX 10.1.1.399.5818. hdl:2152/2410

2. Venn, John. «On the Diagrammatic and Mechanical Representation of Propositions and Reasonings» (PDF). Penn Engineering.

3. Samadova, S., Baxronova, Z., & Mirzayeva, M. (2020). SIGNIFICANCE OF INDIVIDUAL EDUCATION AND INDIVIDUAL APPROACH. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 1(1).

4. Ravshanovna B. Z., Ixtiyorovna R. M. The Integration of Technology Into Language Teaching. – 2023. <https://dspace.umsida.ac.id/items/034185c1-f225-44d8-b5ae-4d17b71a191b>.

5. Ravshanovna, B. Z., & Ganiyevna, X. N. (2023). Three Famous Writers of the Story Genre in English, Uzbek And Russian Language. <https://dspace.umsida.ac.id/handle/123456789/34404>.